

Opbouw evaluatierapport met evaluatiecriteria

Auteur:

Piet De Baere / Anne D'Haese

1 Inleiding

Op 23 december 2022, heeft de Vlaamse regering beslist om in 2025 een statiegeldsysteem in Vlaanderen/België te introduceren. Vlaanderen wil, gelet op het performant inzamelsysteem van de blauwe zak en het innovatieve karakter ervan een kans geven aan een digitaal statiegeldsysteem

In de loop van 2023 moet op het terrein aangetoond worden dat het digitale statiegeldsysteem kan voldoen aan de voorwaarden uit de conceptnota Vlaamse regering inzake de invoering van een statiegeldsysteem in Vlaanderen.

Naast het aantonen, via pilootprojecten, dat aan de voorwaarden kan voldaan worden, moeten er, met het oog op het invoeren van het digitaal statiegeldsysteem in 2025, veel operationele aspecten uitgewerkt en beslist worden. Zo moeten er beslissingen komen bijvoorbeeld:

- Op technisch vlak: welk type unieke code? Welke soort printing, welk type home scanner, hoe de vuilnisbakken en de blauwe zakken identificeren, ...
- Op technologisch vlak: welke soort applicatie? Welk technisch platform waar de benodigde informatie verzameld zal worden? ...
- Op wettelijk vlak: hoe gaan de GDPR-regels ingebouwd worden? Welke stappen moeten genomen worden om geen BTW te moeten betalen op statiegeld? ...
- Op communicatie vlak: welke soort communicatie moet gevoerd worden zodat de transitie naar het digitaal systeem op een goeie manier kan gebeuren? ...
- Op financieel vlak: hoe gaan de geldstromen praktisch verlopen? Op welke manier zal het statiegeld teruggegeven worden? ...

Fost Plus, Comeos en Fevia hebben een roadmap met een strikte timing ontwikkeld waarmee stapsgewijs een antwoord geformuleerd wordt op al deze vragen tegen eind 2023. Tijdens gans het traject wordt hoe dan ook regelmatig teruggekoppeld met stakeholders (lokale besturen, producenten, consumenten, etc.) om hun mening over deelaspecten van het project die specifiek voor hen van toepassing zijn mee te nemen. Fost Plus, Comeos en Fevia zijn verantwoordelijk voor de verdere uitrol van de roadmap en nemen in dit kader de nodige beslissingen.

Naast specifieke testen van onderdelen uit de roadmap (thuis- en retailscanners, printen van unieke codes, etc.), zullen in dit traject ook pilootprojecten worden opgezet. Deze pilootprojecten, die op kleine schaal en in verschillende omgevingen een digitaal statiegeldsysteem in al haar aspecten moet testen, hebben als doel volgende aspecten te evalueren:

- Doeltreffendheid: Effectieve vermindering van de éénmalige drankverpakkingen in het zwerfvuil en algemene verhoging van de captatiegraad. Rekening houdend met de beperkte looptijd van de pilootprojecten en de praktische moeilijkheden om representatieve metingen van het zwerfvuil op het terrein te organiseren, zal deze doeltreffendheid gemeten worden via specifieke indicatoren (% teruggebrachte drankverpakkingen, aantal gebruikers, etc.).
- Toegankelijkheid: Gebruiksvriendelijke toegang tot het systeem voor iedereen, in alle omstandigheden en omgevingen (bv. ook out of home, regio's met veel toeristen, ...).
- Nodige elementen om de risico's tot fraude te beperken.
- Conformiteit met de privacyregels.
- Operationele toepasbaarheid.

Fost Plus, Fevia en Comeos zetten de pilootprojecten op. De pilootprojecten worden opgevolgd door een stuurgroep bestaande uit Fost Plus, Fevia en Comeos, het kabinet Demir, de OVAM, de VVSG en de Interregionale Verpakkingscommissie

De stuurgroep wordt geadviseerd door een klankbordgroep met vertegenwoordigers van de belangrijkste betrokkenen bij de invoering van een (digitaal) statiegeldsysteem.

2 Context

- Europa (o.a. verpakkingsrichtlijn)
- Vlaanderen
- Ander gewesten (Waalse studie,...)
- Buurlanden

3 Beschrijving van het digitale systeem

Technische beschrijving van het digitale systeem

- Hardware (o.a. handscanners, (ontdubbelde) vuilnisbakken, codes, handscanners...)
- Software/I.T. (app, betalingsflow,...)

4 Procesverloop (oproep, stuurgroep, klankbordgroep, pilootprojecten,...)

4.1 OPROEP

Eind januari 2023 werd door de OVAM een oproep gelanceerd naar organisaties die mogelijk een positieve bijdrage kunnen leveren aan de voorziene testen en pilootprojecten. De OVAM oproep voor organisaties met interesse in de pilootprojecten werd op 15 februari afgesloten. Er werden 14 kandidaturen ingediend.

Drie (technologie)voorstellen (Unbox, Litterbits (Twintag/Verhaert/Cegeka) en DDRS Alliance) werden door de stuurgroep verder meegenomen in het piloottraject en werden uitgenodigd hun voorstel in concrete testomgevingen uit te testen.

Het aanbod Volvo Car Gent (testomgeving), Solucious (logistieke expertise) en Cronos (digitale kluis) werd in deze fase ook meegenomen in het kader van mogelijk potentieel in het verdere traject.

4.2 PILOOTPROJECTEN

4.2.1 **Pilootprojecten in een gesloten omgeving**

- Litterbits: Corda Campus in Hasselt, meer bepaald Corda 3 building (Cegeka office) en gemeenschappelijke campus catering locaties (250 werknemers en 1.000 bezoekers) van 23 mei 2023 tot 30 juni 2023.
- Unbox: KBC hoofdkwartier Leuven (1.800 werknemers) van 30 mei 2023 tot 23 juni 2023;

4.2.2 **Pilootprojecten in een half-open omgeving**

- Litterbits: Center Parcs De Haan van 22 september 2023 tot ...
- Unbox: Bobbejaanland gedurende 3 weekends in september 2023 (...)

4.2.3 **Pilootprojecten in een open omgeving**

- Litterbits: Wenduine (deelgemeente De Haan) in de Kerkstraat en de dijk van 22 september 2023 tot

4.3 VERGADERINGEN STUURGROEP EN KLANKBORDGROEP

4.3.1 **Vergaderdata stuurgroep**

1 maart, 29 maart, 26 april, 31 mei, 28 juni, 3 juli, 17 juli, 28 aug, 27 september, 25 oktober, 14 november en 29 november

4.3.2 **Vergaderdata klankbordgroep**

15 maart, 19 april, 10 mei, 5 juli, 6 september en 22 november

5 **Evaluatiecriteria**

VVSG:

- Op welke manier worden deze criteria gemeten, zal men hiervoor een studiebureau aanstellen ter advies? Dit lijkt wel aangewezen.
- Op welke manier wordt er een eindevaluatie gemaakt, in welke mate weegt wat door?

5.1 OPERATIONELE TOEPASBAARHEID

- Continuïteit/robustheid van alle componenten van het systeem (front end, back end en ICT)
 - o.a. garanties rond operationeel zijn, blijven en houden van het systeem
 - idem voor ook homescanners, straatvuilnisbakken (o.a. vandalisme of misbruik (eigen QR-codes)
 - Op welke manier kan men voor een continue dienstverlening zorgen naar de burger toe. Hoe snel zijn technische storingen geholpen? Is het technisch haalbaar om overal vuilnisbak te installeren, in elke mate is men afhankelijk van welk netwerk (elektriciteit, internet,..)?
- Veiligheid van het systeem (o.a. hacken,...)
- Leesbaarheid van de codes zowel op flessen, blikken en vuilnisbakken
- Procedure voor onleesbare codes
- Noodprocedures bij calamiteiten (risico-inschatting)

Deze criteria kunnen maar zeer beperkt beoordeeld worden op basis van de pilootprojecten. Een doorgedreven “bureau”-analyse zal nodig zijn om de veiligheid van het systeem en de robuustheid van het systeem in te schatten. De pilootprojecten zijn wel nuttig om de werking van de app, handscanner, leesbaarheid van de codes,... te evalueren en te verbeteren.

Belangrijk hierbij zijn:

- Het aantal potentiële gebruiker die er niet in slagen om de app te downloaden
- Het aantal gebruikers die er niet in slagen om codes te scannen
- Het aantal niet “scanbare” codes
- Het aantal gebruikers dat er niet in slagen om het statiegeld terug te krijgen
- Het aantal handscanners dat niet goed werkt
- Het aantal straatvuilnisbakken, pmd-zakken...met “beschadigde” codes
- ...

5.2 CONFORMITEIT MET DE PRIVACY/GDPR

- Overzicht van welke aspecten meegenomen moeten worden (in het kader van de GDPR-wetgeving- en hoe die “ondervangen” (zullen) worden.
- Specifieke vragen hierin:
 - Wat is de minimum informatie die een gebruiker moet geven?
 - Kan er volledig anoniem gewerkt worden (geen persoonlijke info, geen koppeling met bankrekening)
 - In welke mate is locatiedeling anoniem en qua privacy conform wetgeving + wenselijk voor gebruikers?

5.3 TOEGANKELIJKHEID VOOR IEDEREEN

- Technisch (toegang hebben tot): iedereen beschikt zowel thuis als out-of-home over de mogelijkheid om te scannen en statiegeld te innen (cf. vraag hoorzitting)
 - thuisgebruik => homescanners
(ook rekening houdend met woningen waar er minder of geen bereik is)
 - out-of-home => aantal en spreiding vuilnisbakken, maximale afstand tot terugnameplaats en de optimale bereikbaarheid,

- quid mensen die geen smartphone hebben in out of home context? slimme vuilnisbakken voor mensen zonder smartphone? aantal, spreiding,...
- toegang tot app, mogelijkheid om app te installeren (ook naar dataverbruik), mogelijkheid om locatie te delen, toegang tot camera of niet, account linken met bankgegevens (ook bv. buitenlandse bankgegevens)
- mogelijkheden voor mensen zonder bankrekening
- verpakking zelf: qua toegankelijkheid geldt ook dat de verpakkingen zelf hanteerbaar moeten zijn voor mensen met een beperking. Denk aan een blinde die een code moet scannen: die persoon ziet niet waar die code staat. Dus er zal ook op een niet-visuele manier moeten aangeduid zijn hoe het zit.
- algemeen ook of er bij app, thuisscanner, vuilnisbakken ook rekening wordt gehouden met de Europese regelgeving rond toegankelijkheid. Dat gaat dan zowel over blinden als slechtzienden, als over mensen met alle andere vormen van beperkingen.
- Gebruik (laagdrempelig): merendeel (%?) van de ondervraagden (diverse doelgroepen) staat positief. En/Of eerder inzicht in de redenen waarom doelgroepen niet in het (pilot)project stappen, mogelijke remediërende maatregelen en analyse van het verwachte resultaat.
Doelgroepen:
 - volgens leeftijd (8-80+ jaar)
 - volgens sociale achtergrond
 - digitale geletterdheid o.a. mensen zonder smartphone
 - mensen die geen app willen installeren
 - mensen zonder bankrekening
 - toeristen
 - Waalse studie “test” bij volgende doelgroepen:
 - Mensen die in “witte gebieden” (zonder 4G) wonen
 - Ouderen (thuiswonend, met thuishulp, bijv. maaltijden) + mensen met een sociale uitkering
 - Vluchtelingen
 - Mensen met motorische of mentale beperkingen (licht)
 - Mensen in preciaire situaties (kamperen als hoofdverblijfplaats, daklozen)
 - Mensen met alcoholproblemen
- Toegankelijkheid voor anderstaligen (in hoeveel talen de app beschikbaar gaat zijn?)
- Participatiegraad
 - Uit de pilotprojecten: kaderen in de theorie van “early adapters”
 - Aantal terugkerende gebruikers of afhakers (éénmaal de stap is gezet)
- Gebruiksgemak => survey in het kader van pilotprojecten
 - Ook niet-gebruikers uit de pilotzone meenemen in de survey om o.a. inzicht te krijgen in welke (doel)groepen moeilijk instappen of afhaken.
- Opvolging: In welke wordt er een klantenservice voorzien, onafhankelijk platform in verband met objectieve opvolging van klachten mbt het gebruik van de app, thuisscanner,...

5.4 DOELTREFFENDHEID

5.4.1 Impact op zwerfvuil

- Minimaal aantal verpakkingen met code niet gescand in het zwerfvuil
- Minimaal aantal verpakkingen met code en gescand in het zwerfvuil

- Minimaal aantal verpakkingen met code niet gescand in restafval (binnen het terrein van het pilootproject - zowel straatvuilnisbakken als restafval thuis)
- Minimaal aantal verpakkingen met code en gescand in het restafval (zowel straatvuilnisbakken als restafval thuis)
- Minimaal aantal verpakkingen met code niet gescand in PMD
- Minimaal aantal verpakkingen met code gescand in PMD
- Vervuiling naast pmd bakken zou ook moeten geëvalueerd worden
- Minder (significante daling 20%?) verpakkingen in zwerfvuil bij proefperiode dan bij nulmeting
- minimale return rate (verhouding tussen de verkochte verpakkingen die in de pilootzone blijven (volledig zicht op “bewegingen” van de verpakkingen rest, pmd, zwerfvuil en buiten) en het aantal gescande verpakkingen)
- toekomstgericht: Op welke manier worden mensen gemotiveerd om de drankverpakkingen die toch in het zwerfvuil belanden, op te rapen om zo het statiegeldbedrag te innen.

Deze info komt voornamelijk uit de pilootprojecten. Inzicht nodig in de verschillende stromen (zie schematisch overzicht op volgende blz). Aandacht voor de statistische correctheid van de metingen, referentiemetingen (nulmetingen) per pilootproject.

5.4.2 Andere?

- Kwaliteit:
 - Totale inhoud pmd bakken: hoeveel vervuiling is er in de pmd?
 - Wat is de kwaliteit en bijgevolg ook effectieve recyclagegraad
 - Hoogwaardige recyclage mogelijkheden (fles naar fles, blikje naar blikje)
- Compatibiliteit met statiegeldsystemen herbruikbare drankverpakkingen

5.5 FRAUDEBESTENDIGHEID

- technische aspecten:
 - dubbel scannen
 - empty check
 -
- gebruik - fraudegevoeligheid naar selectieve inzameling: minimaal % (geen!) van gescande items in rest of zwerfvuil (zie impactmetingen - doeltreffendheid)

Algemeen een overzicht van alle fraudemogelijkheden in de gehele flow digitaal statiegeld met daarbij de genomen maatregelen (mitigatie) om fraude te vermijden.

5.6 BETAALBAARHEID

- Kostprijs voor producenten
 - Ook bestemming niet geïnd statiegeld (inkomst van het systeem)
- Kosten voor de Horeca/handelaar: Zullen er nog extra kosten zijn die de horeca-ondernemer dan ook moet doorrekenen?
- Kosten Lokale besturen

- Ook “verborgen” kosten zoals
 - Instaan voor verdeling homescanners
 - Legen extra vuilnisbakken (ontdubbeld)
 - ...
- Consumenten (o.a. keuze i.v.m. manier/frequentie van recuperatie van het statiegeld)

5.7 JURIDISCH

- Compatibiliteit Europese wetgeving
 - Eéngemaakte markt (vrij verkeer van goederen)
 - Verpakkingsverordening
 - Statiegeld en hergebruik

6 Conclusie en Aanbeveling

Aantal verkochte drankverpakkingen binnen testomgeving

Aantal geconsumeerde dranken binnen testomgeving Optelsom van:

Correct ingezameld via PMD (thuis/straatvuilnisbak):

- Drinkverpakkingen zonder code (uit te filteren)
- Aantal drankverpakkingen met code:
 - o aantal gescand
 - o aantal niet gescand

Niet correct ingezameld via restafval (thuis/straatvuilnisbak):

- Drinkverpakkingen zonder code (uit te filteren)
- Aantal drankverpakkingen met code:
 - o aantal gescand
 - o aantal niet gescand

Via zwerfvuil:

- Drinkverpakkingen zonder code (uit te filteren)
- Aantal drankverpakkingen met code:
 - o aantal gescand
 - o aantal niet gescand

Van buitenaf meegebracht:

- Niet relevant voor test digitaal statiegeld
- Herkenbaar: geen code

Geconsumeerd buiten testomgeving:

- Niet relevant voor test digitaal statiegeld want niet in staat om statiegeld te innen
- Niet/moeilijk te traceren (survey?)

Quid mogelijkheid van scannen (zonder consumeren) en toch buiten testomgeving meenemen? Indien ja, bestaat ook mogelijkheid van gescande stroom die buiten testomgeving wordt meegenomen => af te leiden uit gegevens.